

Anar a servir: Les minyones a Montblanc durant la primera meitat del segle XX (1930-1950)

Jordi Anglès i Sanahuja
Josep M. Grau i Pujol

RESUM

Estudi de les dones que treballaven com a minyones a Montblanc segons els padrons d'habitants de 1930 i 1950, s'analitzen les seves edats, estat civil, origen geogràfic i els amos de les cases on servien.

RESUMEN

Estudio del trabajo femenino como sirvientas en Montblanc según los padrones de habitantes de 1930 y 1950, se analizan sus edades, su estado civil, su origen geográfico, y los amos de las casas donde prestaban su servicio.

ABSTRACT

Study of women working as maids in Montblanc according to the census of inhabitants in 1930 and 1950, analyzed their age, marital status, geographical origin and the owners of the houses where they served

.....
Jordi Anglès i Sanahuja (Montblanc, 1982). Ha cursat el cicle formatiu de grau superior en Documentació Sanitària a l'institut Cal·lípolis de Tarragona. Actualment treballa al Pius Hospital de Valls, on inicialment començà a l'arxiu i posteriorment al departament d'Admissions. Col·labora en el seu temps lliure i desinteressadament en l'ordenació de l'Arxiu Parroquial de Montblanc i recentment ha fet la catalogació dels testaments.

Josep M. Grau i Pujol Arxiver i historiador (Montblanc, 1963), col·laborador habitual en revistes de centres d'estudis de la Conca de Barberà i Camp de Tarragona, s'ha especialitzat en història moderna, si bé també investiga el període contemporani.

Anar a servir: Les minyones a Montblanc durant la primera meitat del segle XX (1930-1950)

Jordi Anglès i Sanahuja. ·*xals82@hotmail.com
Josep M. Grau i Pujol. *fgraupuig@telefonica.net

Paraules clau: Servei domèstic. Treball femení, Immigració

La inserció de la dona en el mercat laboral ha estat una conquesta recent, de la mateixa manera que la seva educació i formació; la majoria es cuidaven de la casa i família, a més de col·laborar en les tasques agrícoles, si tenien terra o simplement com a jornaleres. A les viles i ciutats podien treballar com obreres a les fàbriques o de modistes, per la qual cosa el servei domèstic era una alternativa per a les noies joves fadrines per abandonar el nucli familiar i fer uns estalvis de cara a un futur casament, les dones amb formació podien optar a l'ensenyament (mestra), la sanitat (infermera) o la religió (monges), aquestes eren però una minoria.

En una recerca sobre les domèstiques a Valls el 1844 hem documentat en aquesta ciutat la presència de 103 minyones, de les quals 67 eren del mateix Camp de Tarragona (sobretot en l'àrea de mercat de Valls, destacant la pròpia capital, amb trenta serventes locals) i 28 de la Conca de Barberà, on sobresurten per nombre les viles de Sarral (sis), Montblanc (quatre), Solivella (tres), Blancafort (tres) i Vilaverd (dues)¹. L'afluència de minyones de la Conca vers el Camp de Tarragona i altres destinacions serà una constant, els agents que possibilitaven els contactes eren diversos, per una banda els professionals del transport (traginers, carreters, recaders, etc.) que podien rebre encàrrecs i coneixien a possibles interessades, per altre cantó familiars o convilatans emigrants que cridaven a parents i coneguts, també llocs de pas com els hostals, a la vegada els setmanaris de la Conca també publicaven anuncis.

Montblanc com a capital de partit judicial i centre de serveis de la seva comarca, era a la vegada un lloc amb demanda de criades, així, segons les dades del padró municipal de Montblanc de 1889, la vila ducal mantenia a 44 serventes, la majoria de les noies procedien de pobles de la mateixa comarca o d'altres de properes i d'extracció rural².

El nostre estudi es basa en la comparació de les dades obtingudes a través dels padrons de Montblanc dels anys 1930 i 1950. El 1930 Josep Iglésies hi anota 4.572 habitants (sense Rojals encara)³ i hem comptat fins a vint minyones, vint anys més tard, el 1950 hi havia 1.490 caps de casa i una població de fet de 4.421 habitants, en aquesta data la xifra de criades gairebé es triplica i puja a 55.

Per a una noia jove, la marxa a la ciutat li podria obrir moltes portes, noves ocupacions, millor formació i un futur casament, però també comportava dificultats i perills, en el setmanari *Aires de la Conca* de Montblanc, del 30 de maig de 1931, llegim com la minyona Basilissa Ferrer Sugranyes, nascuda a la Guàrdia dels Prats, de 23 anys, la trobaren morta, flotant al port de Tarragona, ciutat on treballava. En un article publicat al setmanari montblanquí *La Conca de Barberà* del 18 d'abril de 1914, sota el títol «Les nostres obreres», es comenta l'emigració de noies joves soles per a treballar de modistes que vivien a casa de familiars o de desconeguts, a dispesa, i es denuncia les dures condicions de treball de les aprenentes, que s'ocupaven d'escalfar planxes, fer encàrrecs i de mainaderes per a la mestressa de la casa.

Una altra diferència entre les dues centúries, és que en el mil vuit-cents les noies vivien a la casa dels amos, i en el mil nou-cents, la majoria sols hi va a fer hores.

En la distribució geogràfica de la procedència de les minyones a Montblanc en l'any 1889, segons Roser Puig, un 38,6% són de la Conca de Barberà, un 27,3% de les Garrigues, un 18,2% de l'Urgell i un 11,4% del Camp de Tarragona. El 1930 la naturalesa del servei domèstic es concentrava majoritàriament al Principat (80%), entre aquest percentatge la meitat procedien de la mateixa Conca, sobresortint les nascudes a la vila ducal, segueixen les naturals del Camp de Tarragona (tres) i les Garrigues (tres) i amb una sola del Priorat, les Muntanyes de Prades i la Noguera, les provinents d'Espanya solament són un 20% del total, dues andaluses, una aragonesa i una altra castellana.

Origen geogràfic de les minyones que treballen a Montblanc segons el padró de 1930

CATALUNYA (16)

La Conca de Barberà (7)

-L'Espluga de Francolí: 1

-Montblanc: 5

-Vilaverd: 1

Muntanyes de Prades (1)

-Prades: 1

El Camp de Tarragona (3)

-L'Argentera: 1

-El Pont d'Armentera: 1

-Puigpelat: 1

El Priorat (1)

-Torroja del Priorat: 1

Les Garrigues (3)
 -L'Albi: 1
 -L'Espluga Calba: 1
 -Fulleda: 1

La Noguera (1)
 -Térmens: 1
 ESPANYA (4)
 ANDALUSIA
 -Granada: 1
 -Sevilla: 1

 ARAGÓ
 -Osca: 1

 CASTELLA
 -Madrid: 1
 Total: 20

L'any 1950 un 63,6 % de les criades que treballen a Montblanc són catalanes i un 36,4 % de la resta de la Península, dins el primer grup destaquen les nascudes a la Conca de Barberà (tres quartes parts) i en especial la mateixa capital i altres poblacions, de fora la comarca per volum destaca l'Urgell, i en menor mesura les Garrigues, la Cerdanya, el Camp de Tarragona i el Barcelonès, en ocasions les minyones viatjaven amb els amos de les cases, i si aquests exercien oficis itinerants, era normal que tinguessin el mateix origen, un exemple el trobem en la minyona barcelonina del notari Lorenzo Garcia.

El 1950 ja trobem dones de parla castellana, en el context de l'emigració de postguerra de jornalers de regions espanyoles deprimides (sobretot d'Andalusia i Extremadura) vers Catalunya i el País Basc, territoris més industrialitzats, la Conca però, no respon a aquesta característica de desenvolupament del sector secundari, la seva economia es basava encara en l'agricultura, i serà a la vegada també emissora de mà d'obra vers les ciutats, però les principals viles -Montblanc, l'Espluga i Santa Coloma-, sostenien serveis terciaris, molts dels homes arribats que fugen de la misèria, són jornalers que s'ocuparan en el bosc, la ramaderia o la pagesia, i les filles d'aquests seran les que es col·locaran com a minyones, sense oblidar les vídues, més desemparades, en la seva doble condició de dones i mares.

Origen geogràfic de les minyones que treballen a Montblanc segons el padró de 1950

CATALUNYA (35)
La Conca de Barberà (25)
 -Blanafort: 1

-Montblanc: 21
 -L'Espluga de Francolí: 1
 -Segura: 1
 -Solivella: 1

El Camp de Tarragona (1)
 -Reus: 1
 El Priorat (1)
 -Margalef: 1

Les Garrigues (1)
 -L'Albi: 1

L'Urgell (4)
 -Montblanquet: 3
 -Els Omells de na Gaia: 1

La Cerdanya (1)
 -Alp: 1

El Pla de Barcelona (2)
 -Barcelona: 2

 ESPANYA (20)
 Andalusia (11)
 -Almeria: 3
 -Còrdova: 2
 -Jaén: 5
 -Màlaga: 1
Aragó (1)
 -Saragossa: 1
Castella (1)
 -Ciudad Real: 1
Extremadura (6)
 -Badajoz: 6
Múrcia (1)
 Total: 55

Respecte l'edat de les dones que servien, els quadres que presentem corresponen a la que tenien en el moment de la confecció del padró, però no és la d'arribada a Montblanc, generalment anys abans (vegeu apèndix).

El 1930 el grup de minyones més joves (de 15 a 29 anys) representava el 30% del contingent, i les d'entre 35 i 49 anys prop de la meitat (45 %), finalment, les majors de cinquanta,

un 25 %, per aquestes quan no es casaven, la fidelitat als amos esdevenia una garantia de seguretat per la jubilació, esdevenint així un membre més del nucli familiar a canvi del seu treball, en el cas de les majordomes dels capellans, totes passaven dels trenta.

Edat de les minyones que treballaven a Montblanc el 1930

-10-14:	0
-15-19:	1
-20-24:	4
-25-29:	1
-30-34:	0
-35-39:	5
-40-44:	3
-45-49:	1
-50-54:	1
-55-59:	1
-60-64:	2
+65:	1
Total:	20

Vint anys després, el quadre d'edats de les serventes a Montblanc és molt diferent, són molt més joves, així el 58 % tenen entre 15 i 24 anys, i un 25 % s'agrupen entre els 25 i 34 anys, l'explicació rau en que moltes ja no viuen a la casa on treballen, sols hi van a fer hores i dormen a casa dels pares, amb menys problemes d'enyorament i integració, però per a fer-ho possible els pares havien de viure a Montblanc, fossin autòctons o immigrants.

Edat de les minyones que treballaven a Montblanc el 1950

-10-14:	2
-15-19:	21
-20-24:	11
-25-29:	8
-30-34:	6
-35-39:	1
-40-44:	1
-45-49:	0
-50-54:	2
-55-59:	0
+60:	3
Total:	55

El 1844 un 79,6 % dels patrons de les criades a Valls s'enquadraven en el sector terciari, on hi trobem a hisendats, militars, preveres, comerciants i professionals liberals, segueix el secundari amb un 16,6 % i el primari amb el 3,7 %, aquesta tendència també la constata Roser Puig a Montblanc el 1889, on el 88,6 % de les cases que mantenien criades, els seus amos treballaven en el sector terciari.

En el primer terç del segle XX la configuració dels caps de casa amb servei domèstic és pràcticament idèntica a la de final del mil nou-cents, un 88,8 % eren del sector serveis o rendistes, en nombre ressalten els eclesiàstics (vuit), que quan són destinats a Montblanc o guanyen una plaça de beneficiat per oposició, s'emporten la majordoma i es traslladen plegats, com a exemple fa Mn. Pere Delgado Guasc, de Valls quan el 1916 s'instal·la a la vila juntament amb la criada Antònia Dulcet, de Vilaverd; Mn. Melcior Ferreter Porta, de Montblanc que arriba tres mesos després de redactar-se el padró, en companyia de la majordoma Jacinta Ferrer Sabater, de Torroja del Priorat; el 1916 arriben Mn. Joan Güell Canals, de Tarragona i la seva assistenta Maria Toses, del Pont d'Armentera; el 1924 és Mn. Josep Pàmies, de la Canonja el nouvingut amb la minyona Gertrudis Sarroca, de l'Argentera, i per acabar el mateix 1924 arribaria Mn. Francesc d'Asís Saladrigues i la seva criada Mercè Salvat, de Puigpelat. Altres professionals que necessiten minyones són els metges (un gironí i un pirinenc), els advocats (família París-Bou), notaris (un valencià), en el comerç (famílies Contijoch, Gaya i Folch) i transport (un recader garriguenc). Dins el sector secundari únicament s'anota a un industrial (Sanfeliu) i un paleta segarrenc amb criades.

Oficis dels amos de les cases on treballen les minyones a Montblanc (1930)

Sector Secundari (2)

-Industrial: 1

-Paleta: 1

Sector Terciari (16)

Professionals

-Advocat: 1

-Notari: 1

-Metge: 2

Església

-Prevere: 8

Comerç

-Comerciant: 3

-Recader: 1

Ja hem comentat que durant el franquisme el volum de minyones a Montblanc gairebé es triplicà respecte vint anys enrera, el principal motiu, la vinguda d'emigrants andaluses i extremenyas, un augment similar que també es produí a Terrassa.

A la capital de la Conca els amos que contracten minyones són comerciants, capellans, farmacèutics, notaris (un de Barcelona), funcionaris, molts d'ells forasters, com els jutges (un de Reus), metges (un de Lleida) i empleats (un d'Osca), fins i tot un músic (Josep Avià), en la indústria únicament trobem un representant (Figuerola).

Oficis dels amos de les cases on treballen les minyones a Montblanc (1950)

Sector Primari (1)

-Pagès: 1

Sector Secundari (1)

-Industrial: 1

Sector Terciari (17)

-Comerç: 6

-Empleat: 2

-Farmacèutic: 1

-Jutge: 1

-Músic: 1

-Notari: 3

-Prevere: 3

Observació: hi ha dues cases que tenen més d'una minyona, un notari amb tres i el plebà amb dues.

Gràcies que en la dècada dels cinquanta moltes criades habiten a casa seva podem conèixer l'extracció social de les mateixes a través de les ocupacions dels pares o mares, així el 1950, un 56,2% de les minyones que treballen a Montblanc són filles de pagesos, la major part jornalers, un 18,7% filles de paletes i carreters i la resta de vídues i jubilats, a través del salari d'aquestes noies s'ajudava en el sosteniment de la unitat familiar.

Oficis dels pares de les minyones que treballen a Montblanc (1950)

Sector Primari (18)

-Pagès: 8

-Jornaler: 10

Sector Secundari (6)

-Carreter: 4

-Paleta: 2

Sector Terciari (8)

-Jubilat: 1

-Vídua: 7

Total: 32

Observació: Hem de tenir present que hi ha diverses minyones germanes.

L'estat civil de la majoria de les criades era la solteria, el registre de minyones de Valls de 1844 ens informa que un 98 % eren fadrines, percentatge idèntic al cens de Montblanc de 1889, el 1930 únicament documentem a una casada, Maria Martí, de Prades i el 1950 a tres vídues, una de Blancafort, una de Jaén arribada el 1948 amb dos fills jornalers i una darrera de Badajoz emigrada el 1941.

Aquesta tendència és molt similar a altres indrets, com per exemple a Terrassa, on el 1936 un 88 % de les minyones eren solteres i el 1950 un 89%⁴.

Per les joves solteres, el servei domèstic era un treball transitori, de baixa qualificació i salari, però tenia uns objectius definits, en primer lloc per algunes era una estratègia de supervivència, la decisió no la prenia la noia, sinó la família, sobretot si era nombrosa i sense recursos, per les emigrants era una forma d'integrar-se en el mercat laboral urbà i millorar de qualitat de vida, tot fent bossa per a un futur matrimoni. Atenent que el control de les minyones era responsabilitat de l'esposa de la casa, constatem a vegades, la coincidència de localitat d'origen de les dues, el 1950 és el cas de la muller de Sebastià Pedrol, que era de l'Espluga, i busca una criada també espluguina, la qual es casarà posteriorment a la seva vila nadiua, en el mateix sentit trobem a la parella d'un comerciant d'Almeria que és de Segura.

A partir dels dels anys seixanta amb l'augment dels salaris, la mecanització de les feines de casa, la disminució de la superfície dels habitatges urbans i la manca de valoració social de les minyones, aquestes experimentaran una davallada⁵.

Els testimonis orals de les protagonistes esdevenen una font d'informació molt valuosa, en aportar detalls viscuts que els documents ignoren, per la qual cosa en apèndix adjuntem dues breus biografies de criades a tall de mostra. Val a dir que no totes han volgut parlar, ni tampoc cedir material gràfic, avui dia en els pobles encara hi ha recança per relatar el passat d'una professió que no gaudeix encara del reconeixement social merescut, fins i tot algunes dones intenten amagar aquesta etapa de la seva vida, quan haurien d'estar orgulloses del seu treball, tan digne com un altre, i haver ajudat a l'economia de la família en uns moments difícils, no és cap vergonya reconèixer les penúries sofertes, nogensmenys si amb el sacrifici i l'esforç personal s'han pogut superar amb èxit, i ascendir socialment.

Notes:

- 1.- Josep M. Grau Pujol, «Minyones i altres domèstics a Valls (Primera meitat del segle XIX)», *Quaderns de Vilaniu* (Valls), 64 (2013), p.121-143.
- 2.- Roser Puig Tàrrach, «El servei domèstic femení al Montblanc de final del segle XIX», *El Foradot*, (Montblanc),18, (maig-juny 2003), p. 12-15.
- 3.- «La població de la Conca de Barberà a través de la història», *VIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos Montblanc 1966*, Granollers, 1967, p. 85.
- 4.- Àngels Farré-Carme Garcia, «A tot estar». *El servei domèstic a Terrassa 1940-1960*, Terrassa, 2001, p.47.
- 5.- Jesús Mirás Araujo, «Una aproximación al peso del servicio doméstico femenino en la ciudad de A Coruña entre 1900 y 1960», *Revista d'Història Moderna i Contemporània*, (Barcelona), 1, (2003), p. 21-33. En els darrers anys la bibliografia sobre els domèstics ha anat creixent en volum i qualitat, tant dels homes com les dones, pels primers vegeu Enric Saguer-Josep Colls, «Mossos i criats», *Estudis d'Història agrària*, (Barcelona),17, (2004), p. 813-828 i per les segones, Carmen Sarasúa, *Criados, nodrizas y amos. El servicio doméstico en la formación del mercado de trabajo madrileño, 1758-1868*, Madrid, 1994.

Apèndix 1**Minyones que treballen a Montblanc segons el padró d'habitants de 1930***Nascudes a Catalunya***La Conca de Barberà***L'Espluga de Francolí*

- Maria Vila Palau, s. 36 anys, a casa del recader del Vilosell, Josep Balcells, vivia a Montblanc des dels cinc anys.

Montblanc

- Maria Andreu Porta, 37 anys (n. 1893), servia a casa del metge Pasqual Gifreu, de Cabanelles (Alt Empordà), s. nascut el 1901.
- Mercè Gaya Capdevila, 42 anys (n. 1888), majordoma de Mossèn Josep Domingo Ardèvol, prevere montblanquí de 51 anys.
- Rosa Palau Foguet, s., 25 anys (n. 1905), filla d'un pagès de la vila (Mateu). Una germana seva havia nascut a Reus l'any 1902.
- Rosa Vallvé Callau, de 39 anys, majordoma del prevere montblanquí Mossèn Joan Ferriol Sabaté, de 62 anys.
- Dorotea Esqué Martorell, s. 41 anys (n. 1889), a casa de Josep Contijoch Carol, comerciant montblanquí.

Vilaverd

- Antònia Dulcet Buldó, s. 64 anys (n. 1866), a casa del prevere Mossèn Pere Delgado Guasc, de Valls, de 32 anys (n. 1898), ambdós havien arribat a Montblanc plegats el 1916.

Muntanyes de Prades

Prades

-Maria Martí Roig, 46 anys (n. 1884), havia arribat als 26 anys, casada, treballava a casa del paleta, Francesc Prats, de la Curullada (la Segarra), ambdós arribats a la vila ducal el 1910.

El Priorat

Torroja del Priorat

-Jacinta Ferrer Sabater, s. 35 anys, majordoma de Mossèn Melcior Ferreter Porta, prevere natural de Montblanc. Ambdós feia tres mesos que habitaven a Montblanc (al Santuari de la Mare de Déu de la Serra).

El Camp de Tarragona

L'Argentera

-Gertrudis Sarroca Cabré, s. 35 anys (n. 1895), servia a casa del prevere Josep Pàmies Martorell, de la Canonja, ambdós havien arribat el 1924.

El Pont d'Armentera

-Maria Toses Alemany, s. 40 anys, majordoma de Joan Güell Canals, prevere de Tarragona. Ambdós havien arribat plegats a Montblanc el 1916.

Puigpelat

-Mercè Salvat Queralt, 50 anys, servia a casa del prevere Francesc d'Asís Saladrigues, de Bellpuig d'Urgell de 64 anys, ambdós arribats a la vila el 1924, ella amb amb 44 anys.

Les Garrigues

L'Albi

-Adela Moragues Solanes, s. 71 anys (n. 1859), majordoma del prevere montblanquí Ramon Amorós Sugranyes, de 57 anys. Ella havia arribat a Montblanc als 55 anys (1914).

L'Espluga Calba

-Antònia Vallverdú Balcells, s. 20 anys (n. 1910), havia arribat als 14 anys. Servia a casa del matrimoni format per l'advocat Antoni París i Rosa Bou, la darrera de l'Espluga de Francolí.

Fulleda

-Virgínia Cervelló Gavarró, s. 15 anys (n.1915), feia tres mesos que treballava a casa del comerciant montblanquí Manuel Folc.

La Noguera

Térmens

-Rosa Garrofé Pla, s. 22 anys, a casa de l'empresari montblanquí Joan Sanfeliu Santromà, ella havia arribat el 1926.

Nascudes a la resta de l'Estat

Aragó

Osca

-Trinidad Arilla, s. 20 anys (n. 1910), a casa del comerciant majorista Francesc Gaya Cendra.

Andalusia

Granada

-Francisca Blanco Fernández, s. 22 anys (n. 1908), servia a casa d'un notari de València (Rafael Cerdà), ella havia arribat el 1928 i ell el 1926.

Sevilla

-Eulalia Vargas Pinedo, s. 60 anys, a casa del metge Josep de Subirà Feliu, natural de Sant Romà d'Abella (Pallars Jussà).

Castella

Madrid

-Ana Pérez Asensio, 59 anys (n. 1871), sols feia un any que havia arribat a Montblanc i el 1930 consta que viu a Barcelona.

Font: ACCB, Fons Municipal Montblanc, Població, padró 1930, sign. 1.437.

Abreviatures: n. nascuda, s. soltera, signatura topogràfica.

Observació: Després de l'edat entre parèntesi hi fem constar l'any de naixement.

Apèndix 2

Minyones que treballen a Montblanc segons el padró d'habitants de 1950

Nascudes a Catalunya

La Conca de Barberà

Blancafort

-Trinitat Llurba Marc, s. 26 anys, a casa de Gabriel Macip, comerciant. Feia dos mesos de la seva arribada.

Montblanc i pobles agregats

-Dolors Abellà Cabeza, s. 21 anys (n. 1930), filla d'un pagès.

-Carme Aragonès Andreu, s. 15 anys (n. 1935), filla d'un pagès montblanquí.

-Teresa Aragonès Camell, s. 18 anys, filla d'un jornalер (Jacint).

-Coloma Bergadà Avià, s. 31 anys (n. 1920), el seu pare era un jubilat montblanquí (Sebastià).

-Teresa Capdevila Canela, vídua de 42 anys, a casa del metge Eugenio Escobar, de Lleida.

Diverses minyones de Montblanc. (Arxiu Contijoch)

Maria Andreu Porta, nascuda a Rojalons. Minyona a cal Contijoch (Arxiu Contijoch).

Lluïsa Menéndez Norriella, nascuda a Astúries, minyona a cal Sarró (Arxiu familiar)

- Maria Carreras Ferré, s. 27 anys (n. 1923), filla d'un pagès montblanquí (Martí).
- Magdalena Fontseré Pàmies, s. 19 anys, filla d'un paleta montblanquí.
- Rosa Gay Moles, s. 20 anys, filla d'una vídua montblanquina (Agustina).
- Carme Gay Moles, s. 18 anys, germana de l'anterior.
- Carme Gay Ribé, s. 32 anys (n. 1918), filla d'un pagès (Josep).
- Maria Ibáñez Viñas, s. 25 anys, filla d'un jornaler montblanquí (Ramon), l'avi d'ella era un jornaler d'Alacant.
- Isabel Ibáñez Viñas. s. 19 anys, germana de l'anterior.
- Assumpció Iborra Font, s. 25 anys, filla d'un paleta montblanquí.
- Maria Inglès Inglès, s. 20 anys (1930), a casa d'una vídua dedicada al comerç (Àngela Folch).
- Luisa Menéndez Norriella, s. de 18 anys, servia a casa d'un pagès de Barberà de la Conca (Antoni Sarró).
- Dolors Òdena Dulcet, s. 22 anys, filla d'un pagès (Isidre).
- Maria Òdena Dulcet, s. 19 anys, germana de l'anterior.
- Trinitat Oller Moncosí, s. 20 anys (n. 1930), filla d'un pagès, ella té una germana que treballa de modista de 25 anys.
- Josefina Pàmies Serra, s. 19 anys, de Rojals. Servia a casa d'un músic montblanquí (Josep Avià Vega).
- Núria Porta Rull, s. 18 anys, vivia amb la seva mare vídua (Carme), la darrera de l'Espluga de Francolí.
- Ramona Roig Rossell, s. 32 anys, filla d'una vídua montblanquina.

L'Espluga de Francolí

- Rita Calvet Moles, s. 20 anys (n. 1928), de l'Espluga de Francolí, servia a casa de Sebastià Pedrol Martí, del comerç. L'esposa del darrer era de l'Espluga de Francolí (Francesca Franquès). La primera, el 20 de setembre de 1951 es va casar a l'ermita de la Santíssima Trinitat de l'Espluga, amb Antoni Palau Vallverdú.

Segura

- Victòria Marimón Ferrer, s. 27 anys (n. 1923), havia arribat als 17 anys (1940). Servia a casa d'un comerciant d'Almeria (Emilio Sánchez), casat amb una dona de Segura.

Solivella

- Rosa Cendrós Cortès, s. 21 anys, a casa de Marcel·lí Jové, del comerç.

El Camp de Tarragona

Reus

- Consol Pinyol Malet, s. 17 anys (n. 1933), arribada als nou anys (1938). El seu pare era un carreter de Móra la Nova (Carles).

El Priorat

Margalef

-Joana Perelló Vernet, s. 30 anys (n. 1920), servia a la casa de Mn. Lluís Rubinat, ella havia arribat a Montblanc als 27 anys (1947).

Les Garrigues

L'Albi

-Assumpció Sans Feliu, s. de 18 anys (n. 1932), servia a casa del farmacèutic Joan Pujadas. Feia tres mesos de la seva arribada.

L'Urgell

Montblanquet

-Maria Vidal Obiols, s. de 28 anys (n. 1922), era filla d'un carreter de Barcelona (Baldomer) i havia arribat quan tenia 16 anys.

-Carme Vidal Obiols, s. de 20 anys, havia arribat als 8 anys, germana de l'anterior.

-Emília Vidal Obiols, s. de 18 anys, havia arribat als 6 anys, germana de l'anterior.

Els Omells de na Gaia

Rosa Baltà Cos, s. de 32 anys (n. 1918), havia arribat quan tenia 18 anys, servia a casa de l'empleat Rafael Andreu Gassol.

La Cerdanya

Alp

-Àngela Casals Xirgu, s. de 65 anys (n. 1885), servia a casa de Mn. Lluís Robinat, havia arribat als 54 anys el 1939, el mateix any que el plebà.

El Pla de Barcelona

Barcelona

-Maria Celma Mestres, s. de 72 anys, servia a casa del notari barceloní Lorenzo García, en total ell tenia tres minyones. La primera i la família del notari havien arribats junts (1948).

-Teresa Pons Llombart, s. de 51 anys (n.1899), servia a casa de Mn. Antoni Carreras Avià, prevere de Montblanc. Ella havia arribat als 40 anys (1939).

Nascudes a la resta de l'Estat

Andalusia i Múrcia

-Maria Alonso Ortíz, s. de 19 anys (n. 1931), filla d'un jornaler d'Albox (Almeria), havia arribat als 13 anys (1944).

-Olívia Comino Soriano, s. de 16 anys (n. 1934), de Jaén, feia dos mesos que vivia a Montblanc, el seu pare va venir per eliminar animals «*daniños*» (sobretot guineus). Ella treballava a casa de Lluís Viñas Vallvé, botiguer de pesca salada.

- Concepción Bernal Fernández, s. de 34 anys, nascuda a Còrdova i arribada als 27 anys. Estava acollida per un pagès montblanquí (Pere Recasens Porta).
- Amalia Juan Giménez, s. de 22 anys (n. 1928), nascuda a Cantoria (Almeria) i arribada als 14 anys (1942). Treballava a casa d'un industrial de Valls (Salvador Figuerola).
- Josefa Martínez Aparicio, vídua de 39 anys, de Chillévar (Jaén), havia arribat als 37 anys (any 1948), tenia dos fills jornalers.
- Carmen Martínez Gálvez, s. de 19 anys (n. 1931), natural d'Almeria. A casa del notari Lorenzo García.
- María Peña Requera, s. de 19 anys (n. 1931), de Jaén, a casa del notari Lorenzo Garcia.
- Concepción Ramos Serrano, s. de 17 anys, nada a Montizón (Jaén), filla d'una vídua d'Albacete. Havia arribat a Montblanc feia sis mesos.
- Rosario Romero Roman, s. de 21 anys (n. 1929), nascuda a Montizón (Jaén), filla d'un jornalero del mateix lloc. Feia mig any que residia a Montblanc.
- Isabel Sánchez Borrego, de 52 anys (n. 1898), de Mollina (Málaga), servia a casa d'un empleat d'Oscá que tenia la muller de Málaga. En el padró consta com a absent.
- Juana Sánchez Ortega, s. de 19 anys, de Lorca (Múrcia), filla d'un jornalero d'Almeria.

Aragó

- María Lisbona Faudos, s. de 14 anys (n. 1936), nascuda a Alborge (Saragossa), havia arribat als 11 anys (any 1947). Servia a casa del jutge comarcal, Antoni Tassier, de Reus.

Castella

- Antonia Garrido Moreno, s. de 19 anys (n. 1922), natural de Ballesteros (Ciudad Real), fillastra d'un jornalero montblanquí (Pere Solé Miró). Ella havia arribat a Montblanc el 1942.

Extremadura

- Julia Cidoncha Fernández, vídua de 62 anys (n. 1888), de Guareña (Badajoz), havia arribat el 1941.
- Francisca Sosa Cidoncha, s. de 20 anys (n. 1930), de Guareña (Badajoz), filla de l'anterior, arribaren juntes l'any 1941.
- Matilde Delgado Calero, s. de 17 anys, nascuda a Azuaga (Badajoz). Era filla d'un jornalero de la mateixa localitat.
- Amalia Gala Naranjo, s. de 25 anys (n. 1925), nascuda a Malpartida de la Serena (Badajoz), arribada als 18 anys (1943), filla d'una vídua.
- Carmen García Romero, s. de 16 anys (n. 1934), nascuda a Peñarroya (Còrdova), havia arribat el 1946 als 12 anys. Treballava a casa de Lluís Civit Poblet, comerciant montblanquí.
- Josefa García Romero, s. de 14 anys, filla d'un jornalero de Badajoz, germana de l'anterior.

Apèndix 3

Dues testimonis del cens de 1950

Trinitat Ollé i Moncusí

No recorda molt bé quants anys tenia quan va anar a servir, però creu que uns quinze o setze.

La primera casa on va estar, era a casa de Joan Sans Miret (cal Bepo), treballador del Banc de Valls, situat al carrer Major de Montblanc, on avui hi ha l'escola municipal de música. Aquest senyor vivia amb el seu pare, Joan Sans Amill, que era barber i viudo de Maria Miret Serra.

La casa familiar estava situada al carrer Josa, davant l'actual Museu Comarcal.

La segona casa on serví, fou a cal Robusté, situada prop del portal de Bové. Es tractava d'un matrimoni vell, ja estaven retirats, ell havia fet de pastisser i tenien la botiga al carrer Major, al costat de cal Borràs. Ella no recorda els seus noms, però pels documents d'arxiu consultats podrien ser: Ramon Robusté Folch i Lídia Mateu Castells, aquesta de Vila-rodona. I els pares d'en Ramon, Ramon Robusté Solé, de Vilaverd i Josepa Folch Roig de Montblanc.

En les dues cases, hi anava durant el matí, cada dia de la setmana, fins i tot el diumenge. No tenia cap dia de festa, cobrava cinquanta pessetes al mes. Les tasques a realitzar eren: fer els llits, rentar la roba manualment, fregar, en resum, les feines d'una casa. Alguna vegada, feia el menjar i també arreglava els nens de cal Robusté. A casa del Sans, també havia de rentar els draps de la barberia.

Explica que no anava per hores, i en ocasions hi estava més temps de l'habitual. No s'hi quedava a dormir i no li feien la vida, ella vivia amb els seus pares i els germans. Trinitat Ollé havia nascut al Mas d'en Soler, terme de Rojals, propietat de cal Casaca, on els seus pares feien de masovers, però quan ella era petita, la família es va traslladar a Montblanc. La seva germana Antònia feia de modista. El tracte amb els amos era bo, no va tenir mai cap problema. Va deixar de fer de minyona en casar-se. Va conèixer el seu marit a Montblanc, on vivia, Ramon Cabestany Segura, nascut a Montblanquet, que de petit, va venir a viure a Montblanc. Van casar-se l'any 1951, poc abans ja va deixar d'anar a servir.

Maria Carreras Ferré

Era filla de Martí Carreras Porta, de *cal Janoi*, i de Magdalena, (coneguda com Malena) Ferré Civit, de *cal Taleia*. La casa pairal del seu pare era al Joc de la Pilota, adjacent a la

muralla per la part de dins, la seva àvia per part de mare, vivia a la torre que hi ha davant l'actual menjador de Càritas. Però ella va néixer a *cal Pasqualer* (carrer del Riutot).

Creu recordar que va començar a servir als catorze anys, i sempre va estar a la mateixa casa fins que va marxar, per casar-se als 28 anys. Va anar a servir a Valls, a casa del notari Gabriel Vilalta, que estava al carrer Tomàs Cailà. Aquest notari havia estat a Montblanc i vivia a l'actual *Cal Celdoni*, del carrer Major. Quan ella hi va començar, ell ja estava jubilat, també va estar a Tortosa i Reus, fent de notari. El nucli familiar de la casa, estava compost pel senyor Vilalta, la seva esposa Mercè Sala Foraster, i la seva filla Maria, soltera. Tenien un fill, de nom Anselm que vivia a Barcelona.

Allà li feien la vida, vivia a la casa dels amos, les tasques encomanades, eren totes les de la llar, rentar, esbandir, fregar, planxar i fer el menjar. Els primers anys, com que ella era molt jove, els dissabtes tenia l'ajuda d'una altra noia que treballava en fer les coses més grosses, després ja ho va fer sola.

Cobrava unes 25 pessetes cada mes, que la mestressa li ingressava en un compte a la Caixa de Pensions. D'aquesta manera va poder comprar una màquina de cosir, que encara avui conserva.

Com que vivia a casa amb els amos, el dia de festa era el diumenge, però els dies festius també preparava el menjar, i si convenia alguna cosa més. Solament pujava a Montblanc vuit dies per la Festa Major, o i si la seva família estava malalta, sinó res de res.

El tracte amb els amos era molt bo, eren com una família. Ella mai va portar uniforme, l'anomenaven «la nostra Maria». A més li pagaven unes classes de repàs a les monges del Cor de Maria de Valls, i també anava a cosir amb unes amigues de la mestressa, natural de Blancafort. Els diumenges per la tarda anava aprendre el *Corte y Confección* al col·legi dels Caputxins, també de Valls. A l'estiu passaven temporades a Farena (terme de Mont-ral), l'amo era d'allà, i també a Reus, on els hi deixaven un pis d'un parent seu. D'aquesta manera podien anar a Salou a prendre els banys de mar. El senyor Vilalta va fer la carretera que va de la Riba a Farena, menys els ponts, ja que va venir la guerra. Passada la guerra ja van fer-los. El senyor Vilalta tenia un germà metge, un germà monjo de Montserrat, una germana monja al Santuari de la Serra de Montblanc, una altra germana i ell. A la casa de Farena hi tenien masovers.

Va deixar de servir en casar-se l'any 1953 amb el montblanquí Josep Foguet Palau, de *cal Xapal*. Després, de casada va seguir anant a fer feines en algunes cases de Montblanc, a part de la de casa seva, a més de les feines del tros.